

Veliki vrh, 463 m, kot
kamnita puščava
Foto Olga Kolenc

Hoja po pogorelem Krasu

Uvid v "življenje po življenju"

V lepih pomladnih dneh, ki so prežeti s kontrasti, me še posebno vleče na Kras. Poznam ga, a letos me je pričakal precej spremenjen, drugačen, saj ga je lani prizadela največja ognjena stihija v zgodovini Slovenije. Običajno hodim po že neštetokrat prehojenih poteh, kolovozih in različnih stezah, kjer med tednom komaj kdaj srečam živo dušo. Kraška pokrajina me je sprejela in jaz sem se zaljubila v njeno skrivnostno lepoto in moč. Pohodnik, ki poglobljeno doživlja okolje, hitro spozna, da ima Kras trdo in grobo kožo, a mehko dušo.

Obsežna mreža lepo urejenih in označenih poti, ki je razpredena čez celoten Kras, ni namenjena le osvajanju zaobljenih gričev, ampak tudi spoznavanju edinstvene podobe pokrajine. Je potovanje skozi zgodovino in je hkrati vseživljenjsko učenje. Na voljo imamo ture različnih dolžin, lahko kolesarimo ali le nabiramo kondicijo, se ukvarjamo z ježo ali pa se vsak na svoj način sproščamo v neokrnjeni naravi. Meni najhitreje dosegljivi in najbolj priljubljeni Črni hribi, kamor tudi najpogosteje zahajam, nam odstirajo razgled od Jadranskega morja, Furlanije, Vipavske doline, Trnovskega gozda z Nanosom pa vse do Julijskih Alp.

V spletnih medijih najdemo podatek, da slovenske in zamejske občine načrtujejo na območju požara novo mednarodno transverzalo. Zaživela naj bi predvide-

no v letu 2025, ker pa bo obe strani meje povezala tudi kulturno, bo ob Evropski prestolnici kulture predstavljala enega izmed pomembnejših dogodkov. Nova, skoraj 130 kilometrov dolga krožna pot z imenom Zeleno srce Krasa bo tako hkrati kulturna vez in učni poligon. Lažja pot, ki naj bi potekala po že obstoječih poteh, bo opremljena z informativnimi tablamami z zanimivo vsebino. Na slovenski strani bo pot povežala štiri občine: Miren - Kostanjevica, Komen, Renče - Vogrsko in Nova Gorica, čezmejno pa Nabrežino, Doberdob in Sovodenj ob Soči.

Spomin na ognjeno stihijo

Če obudimo spomin, je po javno dostopnih podatkih 15. julija 2022 zaradi vročinskega vala in hude suše na Krasu izbruhnil požar, ki se je v 17 dneh razširil

pasovih utirali pot do najbolj gorljivih območij, ki so na gosto porasla z borovci in kraško goščo. Na mestih, kjer so divjali najhujši požari in je gorela celo zemlja, se razgalja tista prava, doslej prikrita divja podoba pokrajine. Zaobljeni griči na najranljivejših mestih so kazala bela razgaljena rebra. Ogenj je znova razgalil že zarasle strelske jarke, zanimive skrite kraške uvale in različne kraške pojave, pa starodavne poti s suhozidi. Na predelih, ki jih je ogenj obšel ali so ga pogasili, je bilo vse po starem. Znajdemo se v objemu zelene pokrajine, v kateri tako kot vsako pomlad odmevajo klici življenja. Na vzhodni strani Velikega vrha me je pričakal poseben prizor. Pod nami se širi še pred letom dni izjemno lep borov gozd, ki mu ognjena ujma ni prizanesla. Ta elegantna debela s povsem zogleno skorjo, ki se še vedno čvrsto oklepajo skalne podlage, so več kot očitno ponosno umrla stoje. Objela sem enega izmed njih in v nosnice se mi je prikradel tisti posebni vonj po pogorišču, ki vnaša strah in tesnobo. Čeprav je njegovo nadzemno telo umrlo, so njegove korenine neke globoko v zemlji še vedno polne sokov in sle po življenju.

Klatila sem se po brezčasni nezemeljski pokrajini, kjer nisem srečala žive duše in si ostrila občutke. Bili so posebni, drugačni, na trenutke skoraj odrešilni kot misel na "življenje po življenju". Prisluhnila sem tišini, ki je tu neizmerljiva. Zastor je padel, ptice so odletele, tudi žuželk in drugih oblik življenja ni več. Tudi najmanjše sapice ni bilo, ki bi tako blagodejno kot dih božala skorje dreves, ki so, prepojene s smolo, gorele kot bakle. Od požara bo kmalu minilo leto dni, a se

Vrh Cerja po lanskoletnem požaru, v ozadju levo pomnik braniteljem slovenske zemlje
Foto Olga Kolenc

na 3705 hektarjev površin. Ker pa je požar v obeh smereh prehajal mejo s sosednjo Italijo, je skupna pogorela površina narasla na okoli 4500 hektarjev. S požarom so se poleg številnih gasilcev bojevali tudi pripadniki Slovenske vojske in policije, pri gašenju iz zraka pa so nam priskočile na pomoč tudi sosednje in prijateljske države. Z različnimi oblikami pomoči so se jim pridružile druge službe za zaščito in reševanje, sekači, prostovoljci in domačini. Še posebno nevarnost so jim predstavljala neeksplozivna ubojna sredstva iz prve svetovne vojne.

Dan za dnem smo trepetali za vse, ki so se nesebično in z nadčloveškimi naporii spopadali s silo narave. Trepetali smo za Kraševce, ki so jih evakuirali iz številnih zaselkov, saj so bili ognjeni zubljji ponekod oddaljeni le še nekaj metrov od njihovih domov. Težko bo pozabiti na lansko poletje, ko je težak, z dimom zasičen zrak v najhujši poletni vročini pritiskal k tlom na celotnem območju Goriške. Iz Agencije RS za okolje (ARSO) so poročali, da so prebivalci dim opazili tudi na Gorenjskem, v osrednji Sloveniji in na Obali. Dim požara na Krasu, ki je bil viden s satelita, je dosegel tudi Julijske Alpe, kjer je zadimil vrh Ratitovca. Po informacijah istrskih gasilcev je dim segel vse do Buzeta in Labina.

Moje soočenje z novo podobo Krasa

To pomlad sem se med hojo soočila z novo, precej spremenjeno podobo Krasa. Pobegli plameni so si v

nevidni ostanki pepela med daljšo hojo, predvsem v predelu nog nad obuvali, še lepijo na kožo. Tudi strahu pred klopi ni več, saj je na takšnih mestih podrastje povsem pogorelo.

V kamniti puščavi sem izgubila stezo, ki se je zlila z okoljem, a le malce nižje kmalu naletela na svežo markacijo. Steze so ponekod zaradi izžgane prsti povsem izginile in le sveže oznake nam kažejo pravo smer. Na mestih, kjer dreves ali skal ni, se pojavijo pravi skalni možici ali pa mali, v rdečo barvo pobarvani kamni, ki so položeni ob stezo.

Ruj plodi – kraška pomladna pokrajina pred ognjeno stihijo
Foto Olga Kolenc

Dober opazovalec je presunjen nad neizmerljivo inteligenco narave. Poti do svetlobe si na pogoriščih zdaj utirajo nove rastlinske vrste, ki so neke ob kraju dolgo in vztrajno čakale pravi trenutek. Upanje tako ostaja, kajti pomladno deževje je letos dodobra namočilo v skalnih špranjah zagozdено skopo zemljo, ki od sebe daje vse, kar zmore in zna. Gola območja na južni strani Cerja, ki jih je zajel požar že leta 2019, so verodostojen dokaz, kako narava sama celi rane. Danes jih že prekriva gosto grmovje ruja, ki pravkar plodi in ponekod že presega višino enega metra.

Potovanje skozi eno najstarejših kulturnih krajin

Za boljše poznavanja Krasa in njegovih sprememb skozi čas, ki so posledica prisotnosti človeka, je potreben širši vpogled v zgodovino, ki sega daleč nazaj. Še pred nekaj desetletji je ta s starimi modrostmi in znanji negovana kulturna krajina izjemnega pomena vibrirala v popolnem sožitju s človekom. Kraševci, ki to območje naseljujejo že tisočletja, so skopo zemljo, ki jih je preživljala iz roda v rod, z golimi rokami in v potu obraza očistili kamna. Vsak kamen, ki so ga izpulili zemlji, v sebi nosi odtis človeških dlani ter skrito zgodbo upanja po preživetju.

Kamen je tako postal gradnik, s katerim so ustvarili edinstveno kraško arhitekturo. Na različne načine so ga, vzetega iz narave, znali koristno vrniti nazaj v naravo, kot na primer v obliki suhozidov, ki pa so zaradi težkega dostopa vozil do požarišč ponekod žal že precej poškodovani. Ta posebna večina suho-

zidne gradnje je našla svoje zasluženno mesto, saj je danes vpisana na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva. (Vir: www.nesnovnadediscina.si/sl/unescov-reprezentativni-seznam)

Stara in neprecenljiva znanja naših prednikov so počasi tonila v pozabo, napočil je čas novih vrednot, ki pa niso vedno boljša in so le siva povprečnost. Kamen kot glavni gradnik kraških domov je zaradi neznanja in nerazumevanja pravih vrednot tako vse bolj izgubljal svojo namembnost. Zaradi vsesplošnih sprememb po drugi svetovni vojni je prišlo tudi do opuščanja paše, nekoč obdelana zemlja se je počasi zaraščala. Narava gre svojo pot in ne sprašuje človeka, kaj greši, ko misleč, da dela dobro, omalovažuje stare modrosti in znanja in nepremišljeno sega v njene načrte.

Na srečo še lahko občudujemo rastlinstvo, značilno za kraško gmajno, ki se je skupaj z razvojem pastirstva razvilo že v bronasti dobi. Na suhih travnikih, ki so še ostali, tako najdemo številne endemične vrste, ki so se prilagodile na skopo zemljo, burjo in sušo. Pisana barvna paleta cvetov se izmenjuje od marca pa vse do avgusta. V poletni vročini se rastje povsem pritaji, v pozni jeseni pa kras v nešteti ognjenih odtenkih znova obarva ruj. Pomen pravih vrednot te pokrajine nam ozavešči naslednji citat:

"Kraška gmajna velja za eno najstarejših kulturnih krajin in eno izmed vročih točk biotske raznovrstnosti v Evropi in svetu, kjer se že tisočletja tesno prepletata delo narave in ljudi."

(Vir: www.nesnovnadediscina.si/sl/koledar-dogodkov/4-festival-kraška-gmajna-kras)

Kaj pa prihodnost?

Ob vsem vidnem na mojih na novo prehojenih kraških poteh po požaru in ob prebranem v medijih se mi poraja kar nekaj vprašanj. Bo naš dobronamerni poseg v naravo z novim pogozdovanjem našel pravo razmerje, da čez desetletja našim zanamcem, predvsem pa naravi sami, ne bo v škodo, ampak v korist? Poti me namreč vodijo tudi mimo obsežnih in povsem zaraščenih gošč, v katere bog ne daj, da se še kdaj razširi plamen. Sprašujem se, kaj lahko vsi skupaj storimo, da ohranimo eno najstarejših kulturnih krajin in eno izmed vročih točk biotske raznovrstnosti v Evropi in svetu, da se ne bo povsem zarašla že pred našimi očmi? Bodo Kraševci še lahko uživali neprecenljivo doto svojih prednikov, mi ljubitelji Krasa in drugi obiskovalci pa v neokrnjeni in celostni podobi kraške pokrajine? Vsaka pot po Krasu me je to pomlad na poseben način bogatila, saj je hkrati tudi novo doživljanje tega prostora in temu posledično bolj poglobljeno romanje k sebi. Je vedno novo soočenje z nesmisлом vseh vojn, z zgodovino malega človeka, ki je vztrajal na trdi, a s kamenjem bogato obdarjeni zemlji, na kateri je razvil popoln sistem preživetja. Je čarobno potovanje skozi botanični vrt, v katerem se ostrina kamna in trnja prepleta z milino nežnih cvetov, ki so kot prisposoba življenja. ●